

दिल्या घरी तू..

"चंपा अनंत भिंगार्डे कोण ग? तू? किती वर्षांची तू?"

"एकोणीस."

"काय होतं तुला?"

"रक्त पडतं उलटीत."

"फार उलट्या होतात का? सुके उमासे येतात? खोकला येतो?"

"नाही. काहीच नाही. मधूनमधून फक्त एकदम रक्ताची उलटी होते."

डॉक्टर इमर्जन्सीच्या रात्री नव्या पेशंटांची हिस्ट्री घेत होते. येवढ्या लहान मुलीला रक्ताच्या उलट्या होणं ही गंभीर बाब होती. डॉक्टरांनी तिला बरेच प्रश्न विचारले; कसून तपासलं आणि बऱ्याच चाचण्यासुध्दा लिहून दिल्या. मग ते पुढल्या पेशंटकडे वळले.

"मावशी, मला जरा कमी फाटका डगला मिळेल का?" चंपाने माझ्याशी नातंच जुळवलं.

"बघते हं बाळा, शोधावा लागेल."

मध्यम बांध्याची, गोऱ्या तजेलदार कांतीची आणि लाघवी चेहर्याची ती नवथर चाफेकळी मला पाहिल्याबरोबरच आवडली. खरं तर त्या तसल्या गबाळ्या डगल्यातसुध्दा ती उडून दिसत होती. बोलताबोलता किंचित लाजायची, मुरकायची तिची सवय मोठी मोहक वाटली मला.

आयाबाईला न सांगता मी स्वतःच गेले तिच्या डगल्यासाठी. हॉस्पिटलच्या जाड्याभरड्या कपड्यांचे डोंगर उपसून एक बरासा डगला तिच्यासाठी पैदा केला.

"हा बघ, चालेल?"

"हो, चालेल ना. केवढा त्रास घेतलात माझ्यासाठी, मावशी! मी बघत होते. थॅक यू हं", तिचे डोळे आपुलकीने हसले.

मध्यरात्रीच्या सुमाराला एक नवीच समस्या माझ्यापुढे उभी राहिली. नव्या पेशंटांपैकी तुकाबाईला जेंटामायसीन नावाचं औषध लिहिलेलं होतं. पहिला डोस रात्रीच द्यायचा होता. पण वॉर्डातलं जेंटामायसीन संपलं होतं. शिवाय दोन निकडीची, अत्यावश्यक औषधं अगदी औषधालासुध्दा नव्हती. रात्रीच्या मोठ्या सिस्टर राउंडसाठी आल्या.

"सिस्टर, मॉर्निंग स्टाफने असं कसं केलं मला कळत नाही."

"नाही अग, आज दिवसभर वॉर्डात चिक्कार काम होतं. पुष्कळ सीरियस पेशंट होते. गोंधळात राहून गेलं असणार. तू असं कर. वरच्या मजल्यावर सर्जिकल वॉर्डात पुरेसा स्टॉक आहे. तू तिथे जाऊन घेऊन ये तुला काय हवं ते. उद्या मॉर्निंगवाल्यांना परत करायला सांग की झालं."

"पण शांतम्मालासुध्दा कामाला पाठवली आहे मी. इथे कुणीच नाही."

"अग, मी थांबते इथे तू येईपर्यंत. जा तू."

मी निघाले. माझं डोकं अजून तापलेलंच होतं. 'ह्या मॉर्निंगच्या मुलींनी असा वेंधळेपणा केलाच कसा?' याच घुश्श्यात मी कुठला सर्जिकल वॉर्ड ते विचारलंच नव्हतं. एका टोकापासून सुरुवात करावी असं ठरवून मी रागारागात जी गेले ती तडक पार शेवटच्या, बिनारहदारीच्या, एकांड्या जिऱ्याकडे. चढायला लागले तर कसलीशी अस्पष्ट कुजबूज ऐकू आली. थोडी घाबरले. सावधपणे चढायला लागले. अर्ध्या जिऱ्याच्या वळणावर, एक अंधार्या कोनाड्यात मला तीच मघाची चंपा दिसली. सोबत तिचा तरणाबांड, देखणा नवरादेखील होता. गुलुगुलू गोष्टी चालल्या होत्या.

"काय ग पोरी, चार दिवससुध्दा रहावत नाही ना एकमेकांशिवाय तुम्हाला? बरं खबदाड सापडलंय राघूमैनेला!"

"मावशी, तुम्हीपण ना!" चंपा गोड लाजली आणि नवऱ्याच्या मागे दडली. त्यांचा जोडा अगदी दृष्ट लागण्याजोगा होता. मी नकळत सुखावले.

विचाराची दिशा बदलल्यामुळे माझं डोकं नीट चालायला लागलं आणि मी योग्य दिशेला कामाला गेले.

"निशा, अगदी शंभर वर्ष आयुष्य आहे तुला. मी आज मस्त बटाटेवडे आणले आहेत घरून. तुझा वाटा वेगळा बांधून, राखून ठेवला आहे. कशी नेमकी हजर झालीस! न विसरता घेऊन जा."

सर्जरीच्या वॉर्डातून औषधं तर मिळालीच पण खाऊसुध्दा मिळाला. वाटेत जाताजाता खाणं मला मुळीच पसंत नव्हतं. शिवाय नर्सच्या पेशाची जागरणं आणि त्यांच्यामुळे होणारी ऍसिडिटी ही होतीच पाचवीला पुजलेली. वॉर्डात वडे न्यावे तर तिथे सिस्टर माझं काम बघत होत्या. त्यांच्यासमोर असं वडे घेऊन जाणं प्रशस्त दिसणार नव्हतं. 'आयडिया!' मी पुन्हा त्या टोकाच्या जिऱ्याकडे गेले.

"जावईबापूंसाठी खाऊ आणला आहे. तू खाऊ नकोस हं, चंपा, उलटी होईल ना?"

"इतके लाड करू नका त्याचे, मावशी. अजीर्ण होईल त्याला", तिच्या नजरेतून त्याच्यावर कौतुक ओसंडत होतं.

"मावशी, तुम्ही अशा रात्रीच्या एकट्या कुठे चाललात? असली काही कामं असली तर आम्हाला सांगत जा ना", तो जिऱ्याच्याने म्हणाला.

"बरं, सांगेन हं", मी निघाले, 'वॉर्डाची जबाबदारीची कामं या चार दिवसांच्या जावयावर कुठे सोपवू? वेडी का आहे मी?'

"निशा, तुझी सध्या रात्रपाळी आहे ना? माझं एक महत्वाचं काम करशील?"

दुसऱ्याच दिवशी, म्हणजे, शनिवारी, पहाटेपहाटे लॅबोरेटरीतली, नीलम नावाची पीएचडीची विद्यार्थिनी आली.

"काय काम आहे?"

"अग, आज आणि उद्या, रात्री बरोबर साडेबारा वाजता, माझ्या काही पेट्रि डिशेस् इन्व्यूबेटरमधून बाहेर काढायच्या आहेत. दुसऱ्या कोणावर सोपवता येणार नाही हे काम. तूच एक अशी आहेस की जी ते नीट समजून करशील. शिवाय तू इथेच असणारही आहेस. करशील येवढं?"

"तू आहेस ना लॅबमध्ये? मला जरा सकाळच्या नर्ससची खरडपट्टी काढायची आहे. नंतर येतेच मी तुझ्याकडे", माझा रात्रीचा राग धुमसतच होता. नीलमने मला सारं काम नीट समजावून दिलं आणि मी झूटी संपवून घरी गेले.

रात्री कामावर आल्याआल्या मी सच्चाबाराचा गजर लावून ठेवला आणि वेळेवर निघाले लॅबकडे. वाटेवरच्या मुख्य दरवाजाची किल्ली गाडीकडून घेऊन नीलमने मलाच देऊन ठेवली होती. ते दार उघडलं आणि त्यापुढला लांबलचक अंधारा बोळ माझ्या अंगावरच आला. दिवसा खिजगणतीतही नसलेल्या त्यातल्या कित्येक काळोख्या कोन्याकोपर्यांची भुतं आता भेवडवायला लागली.

'कशी जाणार मी एकटी इथे? त्यातून ती लॅब त्या बोळाच्या दुसऱ्या टोकाला! कुठून अवदसा आठवली आणि नीलमला शब्द दिला! आता उपरती होऊन काय फायदा? वॉर्डबॉयला बरोबर घ्यावं तर या मिट्ट काळोखात त्याचाच काय भरवसा सांगावा? कुणाला घ्यावं सोबतीला?'

मला एकदम माझ्या औट घटकेच्या भाचीची आठवण झाली. मी जावईजिना गाठला.

"या मावशी, तुमचीच वाट बघत होतो. तुम्ही कौतुक करता ना म्हणून आम्हाला अगदी घरच्यासारखंच वाटतं इथे."

"चला, बरं झालं. तर मग आता मी घरजावयाला काम सांगायला मोकळी झाले."

"सांगा ना, मावशी, काय काम काढलंत?"

मी काम समजावायचा प्रयत्न केला.

"चला मावशी, मला माहित आहे वाट. बॅटरी आणली असेल तर ठीकच आहे. नाहीतर तिथली दिव्यांची बटणं पाठ आहेत मला."

"कशी काय?"

"मी आपल्या पॅथॉलॉजी लॅबमध्येच काम करतो ना? अनंता माझं नाव. तिथलं काहीही काम लागलं तरी माझी आठवण ठेवा."

मग मावशी, भाची आणि भाचेजावई अशी वरात काम फत्ते करून आली.

रविवारच्या रात्रफेरीनंतर मला राहवेना,

"फार त्रास देते ना रे मी तुम्हाला?"

"छे: हो मावशी, भलतंच काय मनात आणता? आनंदच होतो तुमची कामं करायला", दोघं एकसुरात म्हणाली.

मंगळवारी माझी सकाळची झूटी होती. आज वॉर्डच्या मुख्य सिस्टर, सिस्टर गोडसे, भडकल्या होत्या,

"लिव्हर बायोप्सी म्हणजे काळजाचा तुकडाच ना? या लॅबवाल्यांना काय ती खायची गोष्ट वाटली? हरवली म्हणे! त्या मंगलाचे पुढले सारे उपाय त्या रिपोर्टवर अवलंबून आहेत. आज यायला हवा होता रिपोर्ट. तर, हरवला म्हणे! बेजबाबदार माणसं!"

"सिस्टर, कधी पाठवली होती बायोप्सी? रेकॉर्डबुक बघू. मी जरा प्रयत्न करून बघते", मी अनंताची 'आठवण' ठेवली. 'पाहू किती शब्द पाळतो ते.'

मला लॅबमध्ये बघून अनंता आलाच, "काय पाहिजे मावशी?"

"अरे, ही लिव्हर बायोप्सी हरवली आहे म्हणतात. त्या पेशंटच्या जिवाचा प्रश्न आहे रे", मी नकळत त्याला 'अरे' म्हणायला लागले होते.

"बघू मला तारीख आणि नंबर. तुम्ही जरा बसा इथे. मी हा आलोच."

त्याने काय हिकमत लढवली कोण जाणे! पण वीसएक मिनिटात जो परतला तो 'हरवले ते गवसले' अशा विजयी मुद्रेनेच.

"काय जादू केलीस रे?"

"काही नाही मावशी, नुसतं नीट डोळे उघडून, मन लावून शोधलं. झालं काम. आता याच्यापुढे तुमच्या इथून जे जे काही येईल त्याच्यावर अगदी मायक्रोस्कोपमधून नजर ठेवतो बघा."

लॅबमध्ये माझा बराच वेळ मोडला होता. म्हणून रिपोर्ट सिस्टरना देऊन, त्यांच्या चेहर्यावरचा अचंबा दूर न करताच मी घाईघाईने सलाईनची बाटली बदलायला गेले.

"या कामाला चार हात लागतात मावशी. माझे दोन हातसुध्दा वापरा की. या, मी धरते", हसत हसत चंपा सरसावली.

वॉर्डात अशी चतुर्भुज कामं बरीच असतात. जेव्हा जेव्हा चंपा वॉर्डात असे तेव्हा तेव्हा ती अशा कामांसाठी धावून मदतीला येई. ज्याच्या ज्याच्या हातावर एक्सरेज्चा, जेवणाच्या भांड्यांचा, कपड्यांचा भार असे त्याला त्याला चंपा हातभार लावी. काम नसेल तेव्हा ती बाकीच्या बायकांशी गप्पाबिप्पा मारत नसे. शिस्तीत विंचरणं, न्हाणं, सारं सकाळीच उरकून नीटनेटकी राही. पण एकटी असली की तिच्या चेहर्यावर दुःख आणि चिंता उतू जात. एरवीचा टपोरा गुलाब पार कोमेजून जाई. भकास चेहर्याने शून्यात एकटक नजर लावून बसे ती. मधूनमधून डोळे टिपत राही.

"जिवाला घाबरली आहे पोर. तिला काहीतरी काम शिकवलं तर तेवढं मन तरी रमेल", सिस्टर गोडसे म्हणाल्या.

पण चंपा बराच वेळ वॉर्डाबाहेरच असे. तिच्या तऱ्हेतऱ्हेच्या तपासण्या चालू होत्या. अजून कारण सापडत नव्हतं. डॉक्टर खरातांच्या, आमच्या मोठ्या डॉक्टरांच्या, ते फारच जिवाला लागलं होतं. आणि शिकाऊ डॉक्टरांना तर चंपाला काहीच आजार नसावा असाच दाट संशय वाटत होता.

"सर, ती खोटंखोटं रक्त ओकत नसेल कशावरून?"

"अरे, ते उलटीतलं रक्त पाठवलं ना आपण तपासाला? रक्तगट तिचाच तर आहे. म्हणजे ते तिचंच रक्त असणार."

"मग ती दुसरीकडून कुठूनतरी रक्त काढून त्याची गुळणी धरत असेल का?"

"तसंही खात्रीने सांगता येत नाही. डॉक्टर रत्नमालांनी खास तेवढ्यासाठीच संपूर्ण तपासलं तिला काल. कुठेही जखम नाही अंगावर. आता चाचण्यांसाठी आपणच तिला इतक्या सुया टोचल्या आहेत की सुईच्या खुणांना काही अर्थच उरलेला नाही. तिची पाळीसुध्दा चालू नाही. मोठं गूढ आहे. आज मी माझ्या सरांना, डॉक्टर वाडियांना, बोलावलं आहे तिला बघायला. ते रिटायर झालेत पण चिकित्सा उत्तम आहे त्यांची. मुद्दाम चंपासाठी येणार आहेत."

"सर, एकदा सायकायाट्रिस्टना दाखवून घेऊया का?"

"हरकत नाही. पण एकदा का तो शिक्का बसला की आपले प्रयत्न थांबतील. आणि मागाहून जर या लहान मुलीला काहीतरी गंभीर आजार असल्याचं निदान झालं ना तर मी स्वतःला जन्मभर माफ करू शकणार नाही. म्हणून शिकस्त करतो आहे मी." वॉर्डाच्या बाजूच्या छोट्या खोलीत चर्चा झाली. वॉर्डात शिरल्याशिरल्या सरांनी विचारलं, "ए चंपा, तुझ्या घरून कोण येतं ग, तुला भेटायला?"

आधीच काळजीत चूर रहाणारी चंपा थरथर कापलीच, "माझे वडील येतात. आणि हे येतात."

"अग, घाबरू नकोस बाळा, सगळं ठीक आहे हां तुझं. मला त्या दोघांशी साधंच बोलायचंय. तुझी घरी काळजी कशी घ्यायची; खायलाप्यायला काय द्यायचं; असंच बोलणार आहे मी त्यांच्याशी.

आज-उद्याकडेच भेटायला सांग मला. आणि हो, वेळेला एकजणच येऊ दे. ऑफिसमध्ये गर्दी नको."

त्या दोघांना भेटून झाल्यावर सरांनी चंपालासुध्दा बोलावून घेऊन सारं नीट समजावून सांगितलं. आणि मग तिला घरी पाठवायचं ठरवलं. "चंपाला आणि तिच्या घरच्यांना सगळं नीट समजावून सांगितलं आहे मी. तिला दर दोन महिन्यांनी आपल्या मोठ्या राउंडला बोलवायचं. आणि दर वेळी एक आठवडाभर तरी आपल्या वॉर्डात ठेवून घ्यायची ऑब्झर्वेशनसाठी. तपासण्याही करून घेत जाऊ. तिच्या फाईलच्या पहिल्या पानावर ठळक अक्षरात लिहून ठेवा: ही हॉस्पिटलमध्ये दुसरीकडे कुठेही, कशाहीसाठी भरती झाली तरी मला कळवायला हवं. सरळ मलाच कॉल पाठवला पाहिजे."

चंपा येत राहिली. कधी रक्त ओकत तर कधी सरांच्या सांगण्यावरून ती भरती होई. आणि योगायोग म्हणजे ती बहुधा माझ्या रात्रपाळीच्या आठवड्यातच येई. रात्री साडेबारा वाजता रात्रपाळीच्या नर्सससाठी काहीतरी चमचमीत फराळ आणि चहा येई. त्या फराळाचा माझा वाटा केव्हा एकदा जावईजिन्यावर पोचवते अशी घाई होई मला. 'किती वेडी माया करतेस त्या दोघांवर! कुणाला कळलं तर नसते गैरसमज होतील; टिंगल होईल ना!' माझ्या मनात वाद चाले. म्हणून मी अगदी गुपचूप, या कानाचं त्या कानाला कळू न देता तो रात्रतीब चालू ठेवला.

मग एक दिवस मी सकाळच्या झूटीला आले तर चंपा वॉडत भरती झालेली दिसली. एकटीच बसली होती. तिचं माझ्याकडे लक्ष गेलं नव्हतं. एरवी अशा वेळी तिच्या रसरशीत चेहर्यावर दुःखाचं, चिंतेचं झाकोळ असे. आज ती तिच्या वयाला साजेशी, स्वप्नात गुंगलेली होती. तिची सारी देहयष्टीच आज 'सानंद आनंद डोलत' होती. मी साहजिकच निष्कर्ष काढला,

"काय चंपाबाई, काहीतरी गोड बातमी दिसते आहे."

"मावशी, तुम्हीपण ना!" चंपा मधाळ लाजली. आज ती परतपरत मोरीवर जात होती. त्यामुळे तर माझी खात्रीच पटली. डोळ्यांसमोर चंपाच्या मांडीवरचं गोजिरवाणं खेळायला लागलं.

'औट घटकेची भाची, जिनाजागर जावई आणि आता कल्पनेतला नातू... रहायला लागलीस ग हवेतल्या इमल्यात तू! आता डोहाळेसुध्दा पुरवशील तिचे.'

'का पुरवू नयेत? मावशी म्हणतेच ना मला ती?'

मनातलं द्वंद्व जोरात चालू होतं. या दिवास्वप्नातून जाग आली ती चंपाच्या आर्त टाहोने. मोरीवरून जाऊन येताना धाय मोकलून रडत वॉडत शिरली ती. काळजात धस्स झालं.

"काय झालं बाळा? पाळी आली का? थांब हं डॉक्टरांना बोलावते."

उत्तरादाखल हूं नाही की चूं नाही. बराच वेळ हमसाहमशी रडली. मग आवेग जरा ओसरला तरी हुंदक्यांनी गदगदतच राहिली दिवसभर. डॉक्टर पाटणकरांनी तपासून प्रेग्नन्सी, ऍबॉर्शन, काहीच नसल्याचं सांगितलं. संध्याकाळच्या मुलींना तिच्यावर लक्ष ठेवायला सांगून मी झूटीवरून निघाले.

"चंपा कुठे?" दुसऱ्या दिवशी सकाळी ती मला वॉडत दिसेना.

"घरी गेली. काल म्हणे चार-साडेचारपर्यंत रडत राहिली. मग एकाएकी रडायची थांबली. डोळे पुसून, तोंडबिंद धुऊन, झक्क तयार होऊन आली आणि नवरा भेटायला आला तेव्हा त्याच्याबरोबर सरळ निघूनच गेली. तरी सुधाने पकडून नवऱ्याची सही घेतली आणि डिश्वार्जचा कागद न्यायला लावला. नाहीतर खरात सरांचे सगळे कष्ट फुकटच गेले असते ना! काय विक्षिप्त वागणं या पोरीचं!"

पॅथॉलॉजी लॅबमध्ये जाऊन सरळ अनंताला जाब विचारायचं ठरवलं मी. 'आम्ही इतकी माया केली; खरात सर इतके झटले त्याचे पांग असे फेडावे ना! तोंडदेखलं 'मावशी, मावशी' म्हणायचं आणि मग उपचारापुरतं साधं कळवायचं सुध्दा नाही. बरं हा अनंता अडाणी नव्हे. सगळ्या तपासण्यांना, उपचारांना झालेला डोंगरभर खर्च कळतो त्याला. काय माथेफिरूपणा हा!'

मग वाटलं, 'येईल अनंता दिवसाभरात. सकाळी लॅबमध्येही काम भरपूर असेल. वेळ झाला नसेल. येईल सवडीने. वाट बघणं बरं.'

मी वाट बघितली. तो काही आला नाही. मग माझं तापट डोकं ते. 'त्याला एवढी फिकीर नसेल तर मी तरी कशाला वणवणत जाऊ?' नाहीच गेले. अगदी महिनाभर, मन आवरून त्या दिशेला फिरकलेच नाही.

त्यानंतर माझी बदली झाली बाळंतपणाच्या खोलीत. तिथे कामाची धुमधुमकी होती. शिवाय घरी माझ्या सासूबाई आजारी होत्या. त्यात चंपा-अनंताचा मागोवा घेणं मागे पडलं. रात्रपाळीत मात्र मी ओढीने जावईजिन्यावर जाई. जिना होता पण जावईशोध काही लागला नाही.

‘घरी कुणाचं काही बरंवाईट झालं असेल का त्यांच्या? कधीकधी असल्या गोष्टींनी आयुष्यच बदलून जातं. कदाचित गावाला रहायला जावं लागलं असेल,’ डोक्यात तर्ककुतर्क चालू रहात.

सासूबाईचं दुखणं वाढतच गेलं. मला निमपगारी, बिनपगारी सारी सहा महिने रजा घ्यावी लागली. परत आले त्या दिवशीच लेबर वॉर्डाच्या सिस्टर महाजन शोधाशोध करत होत्या, "त्या मंगलाला गर्भाशयात प्रेग्नन्सीऐवजी ट्यूमर निघाला. आपल्या इथून पॅथॉलॉजीला पाठवला होता दोन आठवड्यांपूर्वी. आज ती वरच्या वॉर्डातून डिस्चार्ज व्हायची आहे. अजून रिपोर्टच आला नाही." "मी जाऊन पाहू का सिस्टर, लॅबमध्ये?" मी अनंताचा वेध घ्यायला निघाले.

आज मला पाहून नेहमीसारखा अनंता धावत आला नाही. थोडा वेळ नुसती टेहळणीच करत राहिले. शेवटी तोंड उघडलं.

"अनंता रजेवर आहे का?"

"अनंता? कोण अनंता? इथे कुणीच अनंता नाही."

"अनंता भिंगार्डे? इथेच असतो तो."

"नाही बुवा. भिंगार्डेसुद्धा कुणी नाही इथे."

"असं कसं? काम सोडून गेला का तो? गेल्या डिसेंबरमध्ये मी इथेच भेटले होते त्याला."

"तुम्ही चुकीच्या लॅबमध्ये आलाय, मॅडम," एक सीनीयर टेक्निशियन खास आतून बाहेर येतायेता आपल्या धारदार कुजकट आवाजात म्हणाले, "आमच्याकडे अनंता होता तो वाघधरे; इथे अनंता भिंगार्डे नावाचा कुणी माणूस कधीच नव्हता. कुठली लॅब हवी ते नीट ठरवून मगच शोधाशोध करत जा." त्यांच्या कपाळावर उभी आठी उमटली.

‘काय तिरसट माणूस आहे! दोन प्रश्न विचारले तर इतका त्रास झाला याला? जरा नीट बोलायला काय जातं?’ माझं डोकं ठिकाणावरून निसटलं. रागाने फणफणतच मी परतले.

"निशा, रिपोर्ट मिळाला?"

"रिपोर्ट? अरे हो! रिपोर्ट! नाही मिळाला."

रिपोर्टमागून माझा सूरही हरवल्याचं मनकवड्या सिस्टरनी ताडलं,

"असू दे. आज आपल्या वॉर्डातली सगळी औषधं आणि इन्स्ट्रुमेंट्स् जागच्या जागी लावून टाक आणि मला त्यांची एक वर्गवार यादी करून दे."

अख्खा दिवस गुंतवून ठेवणारं बिनडोक काम. कुणाचंही फिरलेलं डोकं ताळ्यावर आणायला उत्तम उपाय. शिवाय त्यामुळे मी परत वॉर्डात रुळायलाही मदत झाली.

'आजच जाऊन मेडिकल वॉर्डातून चंपाचा घरचा पत्ता मिळवते. त्यांच्या घरीच जाऊन थडकायला हवं', रिकामटेकडं डोकं चालत राहिलं.

"अग निशा, ती चंपा जवळजवळ वर्षभर इथे फिरकलीच नाही परत. आता तिच्या पत्त्याचं जुनं रजिस्टर रेकॉर्ड्सच्या ऑफिसमध्ये गेलं. उद्या काढून आणते हं तुझ्यासाठी", मेडिकल वॉर्डातून आश्वासन मिळालं.

शेवटी माझी तगमग पाहून देवालाच दया आली. चंपा पुन्हा भरती झाली. रक्ताच्या उलट्यांसाठी मेडिकल वॉर्डात नव्हे. ती माझ्या वॉर्डात, प्रसूतिवेणांनी कळवळत आली.

"मावशीsss! मावशी, मला सोडून जाऊ नका. आई गsssss!"

"मावशीss, मला आई नाही. तुम्ही रहाल ना माझ्याबरोबर? भीती वाटते मला. आsssssईsssss.."

"मावशी मला कुणी नाही तुमच्याशिवाय. आssईsssssss.."

"ही का नवी पेशंट? चंपा ना तू? चंपा अनंत भिंगार्डे?" डॉक्टर पाटणकर तिला तपासायला आल्या.

"अग, आधी कधीच का तपासून घेतलं नाहीस ग? कसं समजत नाही तुम्हाला? गर्भारपणात किती गोष्टी करायच्या असतात बाळाच्या तब्येतीसाठी. अशी अगदी शेवटच्या क्षणी आलीस ती! आणि हे काय? केवढं मोठं पोट हे! हालचालदेखील बरीच आहे! जुळं वाटतंय. निशा, ग्लव्ह्ज् आण ग."

"मावशीss, जाऊ नका कुठे"

"हो ग. नुसते ग्लव्ह्ज् आणायला इथेच तर जातेय ती. कुठे लंकेला नाही चालली. बघू मला. हं... जुळं तर आहेच आणि ते पण आडवं. आणि ही आता येतेय. साधा अल्ट्रासाउंड करायलासुध्दा वेळ नाही उरला. थिएटरला आणा हिला. कधी खाल्लंयस् ग? रात्रीपासून काही नाही? चला, नशीब तेवढं तरी. मी जाताजाता नवर्याची कन्सेंट घेऊनच जाते", डॉक्टर सांगून घाईत निघाल्या.

"मावशी, काय म्हणाल्या त्या?"

"अग, जुळं आहे. ऑपरेशन लागणार."

"मावशी तुम्ही पण असाल ना तिथे माझ्याबरोबर?"

सिस्टर महाजनांच्या चाणाक्ष नजरेतून काहीच सुटत नाही, "निशा, आज थिएटरला स्टाफ कमी आहे. तूच चंपाला घेऊन जा. मग तिथेच थांब आणि त्यांना मदत कर. मग तिला पोस्टऑपरेटिव्ह वॉर्डात पोचवूनच परत ये."

चंपाला जुळे मुलगे झाले.अभिमानाने फुललेला अनंताचा चेहरा पहायला मी उत्सुक होते. म्हणून बाळं दाखवायला मीच बाहेर गेले. लटक्या परकेपणाने हाक दिली, "अनंता भिंगार्डे! अनंता कोण आहे?" "झाली का बाळंतीण?" माझ्यासमोर एक पन्नाशीचा, काळाकभिन्न ढेरपोट्या उभा होता. डोळ्यात पडलेल्या फुलानेसुध्दा नजरेतला लंपटपणा लपत नव्हता. मशागत न झालेल्या दाढीचे खुंट, पडक्या दातांचे वेडेवाकडे फाळ, अंगाला कुजक्या खतासारखा भपकारा.. किळस आली अगदी.

"तुम्ही वडील का?"

"हो तर! दोन्ही मुलगेच का? देव पावला म्हणायचा शेवटी. आधीच्या दोघी वांझोट्याच मेल्या."

"अनंता कुठे?"

"हा इथेच ना!" छिनाल नजरेने मला न्याहाळत थेरडा म्हणाला, "मीच अनंता भिंगार्डे. ह्या मुलग्यांचा बाप; चंपाचा नवरा."

'हा? हा अनंता? मग, तर मग तो जिऱ्यातला? तो कोण?' माझे हातपायच लटपटले. पायतळीची जमीन सरकली.

"बरं, बरं", मी जवळजवळ धावतच आत परत गेले. सीझेरियनची जुळी मुलं म्हणून त्यांना बघायला खास तान्ह्या मुलांच्या डॉक्टरांना बोलावलं होतं. कशीबशी बाळं त्यांच्या ताब्यात देऊन मी मिळेल त्या खुर्चीत बसकण मारली.

"काय ग निशा, कॉल पाठवता आणि मी यायच्या आधीच पेशंटला ऑपरेशनला घेता? जरा थांबता येत नाही का तुम्हाला?"

"खरात सर! सर, ती फार उशीरा आली. वेळच नव्हता. सॉरी सर."

"आता आलोच आहे तर थांबतो इथेच थोडा. नाहीतरी ऑपरेशन संपत आलंय. निदान तपासतो तिला. चहा देशील थोडा?"

थिएटरच्या बाजूच्या खोलीत इलेक्ट्रिकची किटली होती. मी तिथेच चहा केला.

"तूसुध्दा घे थोडा. तुला गरज दिसते आहे चहाची. काय झालंय तुला? अशी पांढरीफटक का दिसतेयस्?"

"सर, तुम्ही चंपाच्या नवर्याला भेटला होता ना?"

"तू फार गुंतली आहेस का ग तिच्यात? इतकं गुंतणं बरोबर नाही आपल्या पेशाला. हो. मी भेटलो होतो तिच्या नवर्याला, आणि वडलांना सुध्दा. मित्र आहेत ते एकमेकांचे. दोघेही सारखेच विकृत आहेत. मित्राच्या पहिल्या दोन बायका गेल्यावर त्या नराधम बापाने आपली मुलगी दिली त्याला, नुकती वयात आलेली! चंपाला आई नाही. कुणी वालीच नव्हता तिला. आणि हा नवरा! बघितलायस ना?"

त्या दोघांना भेटून झाल्यावर चंपाशी बराच बोललो मी. फार छळ होत होता तिचा. सांगताना हमसाहमशी रडत होती पोर. तेव्हाच तिने मला तिचं गुपित सांगितलं. ती रक्ताच्या उलट्या कशा करते माहीत आहे? आता तुला म्हणून सांगतो. ती मोरीवर जाऊन नाकाचा घोणा फोडते. मग मान मागे झुकवून ते रक्त घशात घेते; गिळते. तिची प्रकृती निकोप आहे. त्यामुळे थोड्याच वेळात रक्त थांबतं. मग ती बाहेर येऊन गिळलेलं रक्त ओकते. पहिला तपास पोटाचा, छातीचा होतो.

आपल्या हॉस्पिटलमध्ये नाक-कानाचा तपास होईपर्यंत आठवडा सहज उलटतो. तोपर्यंत घोणा बरा

झालेला असतो. पण तेवढा काळ तिला त्या नवऱ्यापासून दूर रहाता येतं.

मग मीच तिच्याशी करार केला. दर दोन महिन्यांनी तिने यायचं. कारणाशिवाय आली तरी मी तिला भरती करून घ्यायचं. पण नंतर ती यायची बंदच झाली."

"म्हणजे सर, तुम्हीसुध्दा तिच्या केसमध्ये गुंतलातच ना?"

"मी तिच्या केसमध्ये गुंतलो; तिच्यात नव्हे. आणि मी माझ्या पेशंटची जास्तीत जास्त काळजी घेतली. तिला सायकायाट्रीला पाठवली असती तर एक तर तिने तोंडच उघडलं नसतं. आणि बोललीच असती तर तिचं रक्ताचं बिंग उघडं पडलं असतं. तिचा छळ वाढला असता.

पण निशा, आज तू इतकी अस्वस्थ का झाली होतीस?"

आता मात्र मला राहवेना. मी भडाभडा सारा पाढा वाचला. सर ऐकता ऐकता अधिक गंभीर होत गेले.

"निशा, हे तू कुणाकुणाला सांगितलं आहेस?"

"तुमच्याखेरीज कुणालाही सांगितलं नाही, सर. आज पहिल्यांदाच तोंड उघडलंय मी. आणि तेसुध्दा तुमची तिच्याबद्दलची कळकळ पाहूनच."

"बरं केलंस. तू म्हणतेस तो अनंता वाघधरेच. पॅथॉलॉजी लॅबमध्ये होता."

"होता? होता म्हणजे? सर..?"

"सांगतो सगळं. आपल्या स्टाफ क्रिकेट टीमचा कॅप्टन होता तो. माझ्या चांगलाच ओळखीचा होता. या वर्षी मार्चमध्ये आपण इंटरहॉस्पिटल टूर्नामेंट जिंकली. तेव्हा पेढे घेऊन ऑफिसमध्ये आला होता. मी सहजच त्याला लग्नावरून चिडवलं. तेव्हा म्हणाला होता कुठल्याश्या मुलीवर शाळेपासून प्रेम असल्याचं. तिचे वडील रागीट असल्यामुळे पळून जाऊन लग्न करणार म्हणत होता.

पण दुसऱ्याच दिवशी बाकीचे टीमवाले सांगत आले की त्याला कुणीतरी बेदम चोपला होता. डॉक्टर यादवांच्याकडे केस होती. मी गेलो थिएटरमध्ये. त्याच्या अंगावर उघडी जखम एकही नव्हती. पण गुप्त भागावर मुका मार दिला होता. आतल्या आत अनावर रक्तस्राव होत होता. यादव सर आणि धारपुरे सर, दोघांनी मिळून शर्तीचे प्रयत्न केले. पंचवीस बाटल्या रक्त दिलं त्याला. सारं फुकट! साधारण साडेतीनच्या सुमाराला संपलं सगळं.

आणि आता कळतंय मला. तोच तो दिवस, चंपा हट्टाने नवऱ्याबरोबर गेली तो. नर्स सुधा मला कळवायचा प्रयत्न करत होती. मी थिएटरमध्ये होतो. म्हणून तिने चंपाच्या नवऱ्याची सही घेऊन डिश्चार्ज दिला.

कोंडीत सापडलेली चंपा स्वतःच्या जिवालापण घाबरली असावी. मुकाट्याने दुःख गिळून, मन मारून नांदायला गेली."

मला लख्ख आठवला तो दिवस!

"सर, पण त्या नवऱ्याला, बापाला शिक्षा नाही झाली?"

"कशी होणार? जगाच्या दृष्टीने त्यांचा वाघधरेशी संबंधच काय? चंपाचं लफडं तूच तर या जिऱ्याचं त्या जिऱ्याला कळू दिलं नाहीस."

"पण आता केस नाही घालता येणार आपल्याला? त्यांना शिक्षा व्हायलाच हवी ना!"

"वेडी आहेस का? अग, त्या पोरीला आता फक्त त्या तसल्या नवऱ्याचाच आधार आहे. आता वाघधरेसुध्दा नाही. अगदी अगतिक, अनाथ आहे ती. मिळेल तो आधार पकडून तगू पाहतेय. तिला सुखाने जगू दे. कसाही असला तरी त्या नवऱ्याचा आधार टिकवायलाच हवा. आता आपण तोंड उघडायचं नाही."

माझ्या मध्यमवर्गीय बाळबोध मनाला या सार्याचा जबरदस्त धक्का बसला. 'तो जिऱ्यातला शृंगार म्हणजे व्यभिचारच होता! ही मुलगी पळून जाणार होती! अनंताने सरांना सांगितलंच नाही तिचं लग्न झाल्याचं! पळून जाऊन एकत्र रहाणार होती ती दोघं! त्याचा जीव गेला या सार्यात आणि ही इथे मजेत आहे. आईविना पोर म्हणून वर सहानुभूती मागतेय. आणि हद्द म्हणजे या सार्या पापाची मी वाटेकरीण आहे! शी:!'

ऑपरेशननंतर वरच्या वॉर्डात जाताना चंपा तशी गुंगीतच होती. पुढले काही दिवस तिला भेटायला जाववेचना माझ्याच्याने. तिने माझी घोर फसवणूक केली होती. 'बदफैली पोर! कसलं प्रेम हिचं! तो मेला तर हा आहे. हा गेला तर आणखी कुणी नवा जार करील. चवचाल कुठली!'

चंपा मात्र घरी जाण्यापूर्वी लेबर वॉर्डाच्या दारापाशी सहकुटुंब आली, "मावशी, घरी निघाले आज. आशीर्वाद हवा तुमचा." ती जोड्याने पाया पडली. तो साक्षात् भेसूर कली आणि ती खूबसूरत अनारकली! मला खरात सरांची आठवण झाली, 'कोंडीत सापडलेली पोर जिवाला घाबरली. दुःख गिळून, मन मारून नांदायला गेली.'

माझा राग , माझी फसवणूक सरां माझ्या काळजाच्या पाण्यात कधी वाहून गेलं ते कळलंच नाही. सुन्न मनाने गोठल्या जिभेवर कुठलेतरी शब्द ढकलले,

"अष्टपुत्रा सौभाग्यवती भव"

"मावशी, तुम्हीपण ना!" चंपा मस्त मुरकली आणि लाजून त्या राक्षसाच्या मागे लपली. माझ्या मनात शब्द घुमले, 'तिला आता फक्त त्या तसल्या नवऱ्याचाच आधार आहे. अगदी अगतिक, अनाथ आहे ती. तिचा तो आधार टिकायलाच हवा.'

खडबडून जाग्या झालेल्या व्यवहारी मनाने उःशाप दिला,

"सुखी रहा ग."

-उज्ज्वला दळवी

०९-१०-०७